

2. Діти, які володіють мовленням і яких діагностовано за вербальними методиками. [7].

Розуміючи важливість якісної діагностики, зазначимо, що попри ствердження К.С.Лебединської та О.С.Нікольської про те, що дошкільний вік – це період найбільш виражених класичних проявів дитячого аутизму, зокрема у мовленнєвому розвитку, за умови своєчасно розпочатої корекційної роботи можна досягти позитивних зрушень як у розвитку мовлення, так і у розвитку психічних процесів та функцій, що стануть запорукою більш швидкої адаптації та соціалізації дітей зазначеної категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Выготский Л.С. Диагностика развития и педологическая клиника трудного детства / В кн.: Хрестоматия по патопсихологии. – М.: Лабиринт, 1991. – С. 66-81.
2. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
3. Методика развития речи детей дошкольного возраста/ под ред. Л.П. Федоренко, Г.А. Фомичева, В.К. Лотарев, А.П. Николаевича, М.:1984. - 240с.
4. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л. В. Кузнецова, Л. И. Переслени, Л. И. Солнцева и др.; Под ред. Л. В. Кузнецовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 480 с.
5. Шеремет М.К., Кондукова С.В. Особливості мовленнєвого розвитку дітей з РДА // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Випуск XV. Серія соціально-педагогічна. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. –462 с.
6. Шеремет М.К. Нейрофізіологічні особливості розвитку мовлення дітей раннього віку // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, Серія 19. корекційна педагогіка та психологія. Зб.наукових праць. Матеріали Міжнародної наукової конференції „Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні” – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. - № 11. С.8-13.
7. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: Монографія. – К., 2009. – 385 с.

УДК: 376-056.264:81

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДИСГРАФІЇ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Базима Н.В.

Онуфрієнко О.П.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

В статті висвітлена методика попередження порушень письма в учнів загальноосвітньої школи.

В статтє освещена методика предупреждения нарушений письменной речи в учеников общеобразовательной школы.

The method of preventing violations of writing in secondary school are presented in this article

Ключові слова: методика попередження порушень письма, дисграфія, учні молодших класів загальноосвітньої школи.

Ключевые слова: методика предупреждения нарушений письменной речи, дисграфия, ученики младших классов общеобразовательной школы.

Key words: method of preventing violations of writing, dysgrafy, students of junior classes of secondary school.

Порушення читання та письма є найчастішими проявами специфічних труднощів навчання дітей початкових класів загальноосвітніх шкіл, а іноді і причиною їхньої шкільної неуспішності. За свідченням різних авторів, серед дітей шкільного віку масової загальноосвітньої школи поширеність порушень письма становить 6-7 % (О.Корнев, 1997), від 3 до 15 % (Т.Пічугіна). Також залежить від статевої належності (у хлопчиків порушення письма і читання спостерігаються у 4,5 раза частіше, ніж у дівчаток (О.Корнев)), та від характеру писемності. Найвищий цей показник в англійських країнах (10-15%) та у Венесуелі (33 %) (Л. Тарнопол, М.Тарнопол).

Тимчасом логопедична практика переконує, що названі порушення виникають не самі по собі. Основою їх виникнення є низка недоліків розвитку мовленнєвої функції у дитини, ознаки яких за несприятливих умов її розвитку з'являються дуже рано, створюючи передумови такого мовленнєвого порушення як дисграфія.

Дисграфія - часткове специфічне порушення процесу письма (Р.Лалаєва). У психологічній літературі О.Корнев (1997) запропонував таке визначення дисграфії: дисграфія - це стійка вибіркова нездатність оволодіти навичкою письма за правилами графіки, тобто керуючись фонетичним принципом, незважаючи на достатній рівень інтелектуального та мовленнєвого розвитку, відсутність грубих порушень слухового та зорового аналізаторів, а також оптимальні умови навчання.

Дисграфію визначено також як часткове порушення процесу письма, основним симптомом якого є наявність стійких помилок, не пов'язаних а ні зі зниженням інтелектуального розвитку, а ні з вираженими порушеннями слуху і зору, а ні з нерегулярністю шкільного навчання (І.Садовнікова).

Дисграфія може розвиватися як наслідок недостатньої сформованості окремих процесів письмової діяльності і як складова частина ширшого симптомокомплексу у структурі більш складних мовленнєвих порушень (алалії, дизартрії, ринолалії, загальному недорозвитку мовлення).[4;1]

На серйозність цього порушення вказують багато дослідників, зокрема, Р.Боскіс, Д.Колповська, О.Корнев, Р.Левіна, К.Монахов, С.Мнухін, Ф.Рау, Р.Ткачев, М.Хватцев, а також Е.Данілавічюте, О.Гопіченко, Р.Лалаєва, Н.Нікашина, І.Прищепова, І.Садовнікова, Є.Соботович, Л.Спірова, В.Тарасун, Л.Токарева, А.Ястребова, та інших.

Писемне мовлення є основою для засвоєння шкільних знань. Письмо – один з найважливіших компонентів усного мовлення. Труднощі в його формуванні істотно перешкоджають успішному навчанню дитини в школі, і навіть можуть стати причиною її шкільної дезадаптації. Адже писемне мовлення це не лише засіб придбання знань, але й важливий засіб комунікації та здобуття соціального досвіду.[2;4]

На жаль, ознаки дисграфій досить часто стають очевидними лише у шкільному віці, а на сьогоднішній день в дошкільний період розвитку вони не розпізнаються, або їм не надається серйозного значення. Про це свідчить педагогічна практика вчителів-логопедів початкової ланки загальноосвітніх шкіл. За таких умов втрачаються сензитивні періоди для корекційного втручання, у дитини накопичуються відчуття неуспішності, що ускладнює адаптацію дитини до навчання у школі. Між тим своєчасне виявлення недоліків розвитку, що символізують виникнення труднощів писемного мовлення, та відповідна корекційна робота здатні повністю подолати або, принаймні, істотно їх пом'якшити завдяки цілеспрямованим вправам та прийомам і таким чином запобігти виникненню небажаних наслідків.[1]

Різна природа виникнення дисграфій визначає стан (тяжкість) цього мовленнєвого порушення у дитини і потребує різного логопедичного втручання та допомоги педагогів і батьків. Знання ранніх проявів дисграфій є визначальною умовою для попередження дисграфії в учнів загальноосвітньої школи. Це зумовлює необхідність розробки діагностичної методики виявлення можливих порушень писемного мовлення, а також створення системи попереджувальних заходів для першокласників загальноосвітньої школи.

Згідно проведеного нами дослідження було розроблено діагностичну методику виявлення можливих порушень письмового мовлення в першокласників. Методика включає 12 основних і 23 поглиблених завдань:

- Основною метою першого завдання є виявити вміння дитини орієнтуватися в власному тілі, в аркуші паперу та в навколишньому середовищі, яке вміщує три поглиблені завдання;
- Метою другого завдання є виявлення рівня розвитку зорового та буквенного гнозису;
- Метою третього завдання є виявлення рівня розвитку зорового аналізу та синтезу;
- Метою четвертого завдання є виявлення рівня розвитку зорової пам'яті та зорового контролю;
- Метою п'ятого завдання є виявлення рівня розвитку зорової уваги;
- Метою шостого завдання є виявлення рівня розвитку зорово-моторної координації;
- Метою сьомого завдання є виявлення рівня розвитку дрібної моторики;
- Метою восьмого завдання є відтворення автоматизованих рядів та ритмів;
- Друге – восьме вміщує по два поглиблених завдання:
- Метою дев'ятого завдання є визначення рівня комбінувати зорові образи. Включає одне поглиблене завдання;
- Метою десятого завдання є виявлення стану розвитку звуковимови, фонематичного аналізу та синтезу. Включає три поглиблених завдання;
- Метою одинадцятого завдання є виявлення стану розвитку звуковимови та зв'язного мовлення. Включає одне поглиблене завдання;
- Метою дванадцятого завдання є визначення ведучої руки.

Згідно з результатами проведеної діагностичної методики було виявлено, що в значній частині учнів формуються передумови до виникнення різних видів дисграфії (артикуляторно-акустичну, акустичну, порушенням мовного аналізу та синтезу, аграматичну та оптичну). Наприклад: близько 36% учнів не орієнтуються у власному тілі; 49% - орієнтуються в аркуші паперу; лише 32% - в навколишньому просторі. Близько 39% учнів виявили середній та високий рівень розвитку зорового та буквенного гнозису. Правильно виконали завдання з розвитку зорового аналізу 82% та синтезу лише 46% учнів. Близько 45% учнів справилися із завданням на виявлення рівня розвитку зорової пам'яті та зорового контролю. У 59% рівень зорової уваги на достатньому рівні. 64% учнів не виконали правильно графічний диктант; а 47% - виявили труднощі при зорово-моторній координації. У 37% школярів мало розвинена дрібна моторика. З відтворенням ритмів та комбінуванням зорових образів у дітей труднощів майже не виявилось. 41% учнів мали порушення звуковимови, фонематичного аналізу та синтезу. При складанні розповіді в цієї групи дітей виникали певні труднощі. Згідно проведеного дослідження лише 9% учнів з досліджувальної групи дітей - ліворукі.

Дані, які були отримані після проведеної методики виявлення можливих порушень писемного мовлення, зумовили необхідність розробки спеціальної системи заходів для попередження дисграфії в учнів загальноосвітньої школи.

Виходячи з механізмів та передумов формування писемного мовлення, а також аналізу проведеного обстеження було розроблено методику попереджувальних заходів, яка включає не лише розвиток графічної навички, а й розвиток пізнавальних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви), мовлення, самоконтролю, дрібної моторики, сукцесивних та симультанних синтезів, вміння комбінувати зорові образи, орієнтуватися у навколишньому, здійснювати зорово-моторну координацію.

Вона включає в себе систему спеціально підібраних та адаптованих вправ та завдань відповідно до віку та розвитку дітей. Продиться як заняття (урок) в ігровій формі (використовуючи змагання) так, щоб кожна дитина активно брала участь у виконанні завдань. Виконуючи завдання діти навчаються давати граматично правильну і обгрунтовану відповідь. Методика розрахована як на індивідуальне, так і на класно-урочне заняття. Домашнє завдання спрямоване на формування графомоторної навички (в окремих зошитах).

Завдання підбиралися відповідно таких напрямків:

- Орієнтування дитини у власному тілі, в аркуші паперу (в зошиті), в навколишньому просторі;
- Розвиток зорового та буквенного гнозису
- Розвиток зорового аналізу та синтезу;
- Розвиток зорової пам'яті та зорового контролю;
- Розвиток зорової уваги;
- Розвиток зорово-моторної координації;
- Розвиток дрібної моторики;
- Розвиток вміння комбінувати зорові образи;
- Вдосконалення звуковимови та зв'язного мовлення;
- Розвиток фонематичного аналізу та синтезу;
- Розвиток пізнавальних процесів (пам'яті, уваги, мислення, уяви).

Під час проведення проміжної перевірки в учнів було виявлено значно меншу кількість помилок та покращення результатів в порівнянні з первинним обстеженням.

Також при використанні цієї методики було помітно покращення взаємовідношень в класі. Учні стали більш дружнішими активнішими та ініціативнішими. Підвищилось бажання досягти кращих результатів та отримати додатково більш складні завдання. Вони навчилися швидко, правильно та старанно виконувати завдання.

За даними, які було отримано, можна говорити про те, що створена методика попереджує виникнення дисграфії і в майбутньому планується введення її до навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Астапова В., Микадзе Ю. Психодіагностика и коррекция детей с нарушением и отклонениями развития. - СПб: Питер, 2002. – 256с.
2. Бишова Т., Кондратюк О. Подолання логопедичних проблем молодших школярів.- К., 2006. – 128с.
3. Кондратенко Л., Прищеп О. Технологія попередження дисграфії. – К., Главник, 2005. – 96с.
4. Хрестоматія по логопедії //В 2 тт. Т. 2 // Под. ред. Л.С. Волковой и В.И. Селеверстова. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 656с.